

เอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึง เอกสาร และผลงานการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 การวิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตร ลักษณะความเป็นพลเมืองดี โดยจะเสนอตามลำดับดังนี้

1. ความหมายของความเป็นพลเมืองดี
2. ลักษณะความเป็นพลเมืองดี
3. ลักษณะพฤติกรรมที่พลเมืองดีพึงแสดงออก
4. โครงสร้างและเนื้อหาหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521
5. การวิเคราะห์เนื้อหา
6. ประเภทของเนื้อหา
7. รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของความเป็นพลเมืองดี

การจัดการศึกษาให้กับคนในประเทศ ไม่ว่าจะ เป็นประเทศใดต่างก็มุ่งหวังที่จะปลูกฝังความเป็นพลเมืองดีให้กับคนในประเทศของตน ทั้งนี้เพราะความเป็นพลเมืองดีเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของบุคคลที่จะทำให้สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีผลทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมต่อสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสำหรับในภาวะปัจจุบันของประเทศต่าง ๆ เป็นอย่างมาก ฉะนั้นแต่ละประเทศจึงพยายามที่จะสร้างคนของตนให้เป็นพลเมืองดีของชาติ แต่การให้ความหมายของความเป็นพลเมืองดีนั้น ย่อมแตกต่างกันไปตามยุคสมัย สภาพแวดล้อม และความมุ่งหมายของสังคมแต่ละแห่ง ในอดีตที่ผ่านมาลักษณะความเป็นพลเมืองดีมักจะเน้นในเรื่อง "การประกอบอาชีพที่สุจริตและคึกขอม" เท่านั้น ก็ถือว่าเป็นพลเมืองดี (บันลือ พุทฺธะวัน 2521 : 121) ในปัจจุบันคำว่าพลเมืองดีมีความหมายกว้างขวางมากขึ้น นอกจากจะเน้นคุณสมบัติส่วนบุคคลแล้ว ยังเน้นถึงบทบาทที่จะต้องมีส่วนร่วมในสังคมและชาติ

แผนการศึกษาแห่งชาติของไทยแต่ละฉบับที่ย่านมาได้แสดงเจตนารมณ์ของการศึกษา เพื่อพัฒนาบุคคลให้เป็นพลเมืองดี ซึ่งความหมายของพลเมืองดีนั้นเป็นไปคามสภาพแวดล้อมและความมุ่งหวังของรัฐบาลสมัยนั้น ๆ ซึ่งนำมาแสดงไว้ดังนี้

ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2475 แสดงความหมายของความเป็นพลเมืองดีว่า หมายถึง บุคคลที่ "เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองในทางอาชีพ ซึ่งคนเกิดมาสำหรับกระทำ" การนั้น เรื่องอาชีพก็เพราะสมัยนั้นประสบปัญหาเกี่ยวกับ เศรษฐกิจตกต่ำ และเพื่อแก้ไขคตินิยมที่ผู้สำเร็จการศึกษามักจะเข้ารับราชการมากกว่าไปประกอบอาชีพอย่างอื่น

ความเป็นพลเมืองดีของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2484 นั้น หมายถึง บุคคลที่มีร่างกายแข็งแรงและอนามัยสมบูรณ์ มีความรู้ความสามารถ ที่จะประกอบอาชีพและมีจิตใจเป็นประชาธิปไตย

ความเป็นพลเมืองดีของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 นั้นหมายถึง การเป็นบุคคลที่มีศีลธรรมและวัฒนธรรม มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ มีสุขภาพสมบูรณ์ มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย มีความรู้ความสามารถที่จะประกอบอาชีพ และทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ 2507 : 3)

ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ได้จัดการศึกษาโดยเน้นให้บุคคลคิดเป็น ทำเป็น รู้จักแก้ปัญหา รักการทำงาน และสนใจที่จะมีส่วนร่วมในภารกิจของส่วนรวม ตามวิถีทางของระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีความยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีระเบียบวินัย มีวัฒนธรรมและศีลธรรม รู้จักใช้สิทธิและหน้าที่ภายในขอบเขตแห่งกฎหมาย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2520 : 7)

สำหรับแผนการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ของกรมวิชาการ ได้กล่าวถึงความหมายของพลเมืองดีไว้ว่า คือการเป็นผู้รู้จักว่าจะทำอะไรเพื่อชาติบ้านเมือง เพื่อให้อยู่กันอย่างสงบสุข เช่น การเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ ถ้าคนเรานึกถึงและกระทำการ เพื่อคนอื่นที่มีโชชาติหรือพวกพ้อง ของตนอยู่เสมอ ก็พอจะถือว่าเป็นพลเมืองดีได้ (กรมวิชาการ 2524 : 3)

จากความหมายของพลเมืองดีของรัฐที่กล่าวมานี้ ล้วนแต่เป็นสิ่งที่เน้นลักษณะ
ที่บุคคลพึงมีในตนเอง การประกอบอาชีพ และการกระทำอันเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและ
ประเทศชาติ ตามวิถีทางการปกครองแบบประชาธิปไตย

นอกจากนี้ยังมีบุคคลต่าง ๆ กล่าวถึงความหมายของพลเมืองดีไว้ดังนี้

วัชรีย์ ชูวะคำ (2517 : 32-34) ได้รวบรวมทัศนะของบุคคลสำคัญหลายคน
ที่แสดงเกี่ยวกับความเป็น "คนดี" ในยุคสังคมประชาธิปไตยไว้ 7 แบบ ดังนี้

แบบที่ 1 เป็นทัศนะของมาส์โลว์ เห็นว่าคนดี คือ "คนมีความพอดี" ได้แก่
คนที่มีลักษณะสันโดษ ยอมรับตนเองและผู้อื่น กระจือหรือรักต่อชีวิต กล่าวเลือกวิถีชีวิตที่เหมาะสม
โดยไม่หวังต่อระเบียบแบบแผนที่มีอยู่ รู้จักการแก้ปัญหาและมีความอดทนเพียงพอ เป็นที่
พึ่งของตนเอง มีความซาบซึ้งในตัวบุคคลและสิ่งต่าง ๆ รู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม
มีความสงสาร เห็นใจและรักเพื่อนมนุษย์ มีมนุษยสัมพันธ์ มีทัศนคติและค่านิยมในประชาธิปไตย
เคร่งในศาสนาของตน มีคุณธรรม รู้จักวางเป้าหมายและวิถีดำเนินไปสู่เป้าหมาย มีอารมณ์
ขัน รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่ลบหลู่ผู้อื่น มีความคิดริเริ่ม

แบบที่ 2 เป็นทัศนะของฮอลพอร์ต เห็นว่าคนดีคือ "คนที่เจริญก้าวหน้า" ได้แก่
คนที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น คิดถึงส่วนรวม มีความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น รู้สึกเป็นมิตร
เข้าใจเห็นใจผู้อื่น ให้ความรักผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนใด ๆ มีความมั่นคงในอารมณ์
เชื่อมั่นในตนเอง ปรับตัวได้ มองและเข้าใจสภาพต่าง ๆ ได้ถูกต้อง แสดงออกอย่างฉลาด
มีวิธีการและทักษะในการแก้ปัญหา สามารถรวมพลังในตัวเพื่อทำงานให้สำเร็จ เข้าใจและ
พอใจในตนเอง มีอารมณ์ขัน มีปรัชญาชีวิตที่แน่นอน

แบบที่ 3 เป็นทัศนะของคาร์ล โรเจอร์ส เห็นว่าคนดี คือ "คนเฟื่องฟู" ได้แก่
คนที่พร้อมจะรับประสบการณ์หรือความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ รักอิสระเสรี เชื่อมั่นใน
ตนเองเสมอ

แบบที่ 4 เป็นทัศนะของโคมบี้และสติกก์ เห็นว่าคนดี คือ "คนที่มีความพอดี" ได้แก่
คนที่มองเห็นความดีงามในตนเอง เชื่อมั่นในตนเอง รู้จักปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นและ
สภาพแวดล้อม มองโลกในแง่ดี

แบบที่ 5 เป็นทัศนะของไซเบิน เห็นว่าคนดี คือ "คนมีบุคลิกภาพปกติ" ได้แก่

คนที่มีความรับผิดชอบควบคุมตนเองได้ มีมนุษยสัมพันธ์ ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ยึดมั่นในอุดมการณ์และมาตรฐานการปฏิบัติของส่วนรวม

แบบที่ 6 เป็นทัศนคติของแมร์รอน เห็นว่าคนดี คือ "คนมีบุคลิกภาพสุชุม" ได้แก่ คนที่มีความสามารถจัดระบบงานได้ดี รู้จักปรับตัว มีความรู้และมีพลังงานสูง มองสิ่งต่าง ๆ ได้ถูกต้องตามที่เป็นจริงได้รวดเร็ว เข้าใจตนเอง มีคุณธรรม ใฝ่หาความรู้ เห็นว่าตนเองมีความสุขมากกว่าผู้อื่น

แบบที่ 7 เป็นทัศนคติของรอย ฮิช เห็นว่าคนดีคือ "นักผจญภัยที่มีเหตุผล" ได้แก่ คนที่มีมนุษยสัมพันธ์ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และถ่ายทอดได้ มีความอยากรู้อยากเห็นและมีความคิดเชิงวิจารณ์ เป็นตัวของตัวเองในการตัดสินใจ มีความอดทน

ความหมายของความเป็นคนดีที่บุคคลต่าง ๆ กล่าวมานี้ ล้วนแต่เป็นสิ่งที่บุคคลพึงมีในตนเอง พึงปฏิบัติต่อผู้อื่นและต่อสังคม อันหมายถึง การเป็นคนดีในสังคม จึงอาจจะกล่าวได้ว่า ความเป็นคนดีในที่นี้คือ ความเป็นพลเมืองที่นั่นเอง

คาร์เตอร์ วี กู๊ด (Carter V. Good 1973 : 107) ให้ความหมายคำว่า พลเมืองดี หมายถึง การเป็นสมาชิกตามลักษณะรูปแบบแห่งการปกครอง อันเกี่ยวด้วยสิทธิและหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสังคมที่ตนดำรงอยู่

เอ็ดวิน เฟนตัน (Edwin Fenton 1967 : 25) กล่าวว่า พลเมืองดีต้องเป็น ผู้มีทัศนคติและค่านิยมที่เหมาะสม นั่นคือ เป็นผู้ที่ต้องการจะมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น และมีความรับผิดชอบต่อการบริหารทางการเมือง มีความเชื่อมั่นในเกียรติภูมิของบุคคล ยอมรับฟังคำโต้แย้งจากทุกด้าน มีทักษะ และมีความสามารถในการแสวงหาความรู้ สามารถวิเคราะห์เรื่องราวต่าง ๆ เช่น สุนทรพจน์ และการหาเสียง เป็นต้น เพื่อที่จะแยกแยะที่ไม่ตรงกับความเป็นจริงได้

อนงค์ ประมุขกุล (2515 : บทคัดย่อ) ให้ความหมายของความเป็นพลเมืองดีว่า หมายถึง การมีความรู้ ความเข้าใจ มีความคิดเห็นถูกต้อง และควรนำไปปฏิบัติในชีวิตจริง ในเรื่องค่านิยมและคำสอนในศาสนา การอยู่ร่วมกันในชุมชนชนบท ประเพณีและวัฒนธรรมไทย ความรับผิดชอบในหน้าที่พลเมืองดี ความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตย และความรู้เกี่ยวกับการปกครองประเทศไทยทั่วไป

จรรยา สุวรรณทัต และเพื่อน (2521 : 28) กล่าวว่า ลักษณะความเป็นพลเมืองดี คือ นิสัยและการกระทำของบุคคลซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานและกฎเกณฑ์ของศาสนา รวมทั้งกฎหมายของบ้านเมืองรวมถึงลักษณะซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2522 : 2) กล่าวถึงพลเมืองดีไว้ว่า คือ เป็นผู้มีจริยธรรมสูง มีความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบหน้าที่ มีระเบียบวินัย มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

จากความหมายของความ เป็นพลเมืองดีทั้ง ของต่างประเทศและของไทย ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่า มีส่วนที่คล้ายคลึงในหลักการกว้าง ๆ เช่น การมีความรู้สึกนึกชอบชั่วดี รู้เรื่องการปกครองประเทศ การเคารพเชื่อฟัง และปฏิบัติตามกฎหมาย ประกอบอาชีพที่สุจริต มีความจงรักภักดีต่อประเทศชาติ เป็นต้น ฉะนั้นจึงสรุปได้ว่า ความ เป็นพลเมืองดีหมายถึง ลักษณะที่บุคคลพึงมีและการกระทำอันเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานและกฎเกณฑ์ของสังคม

ลักษณะความเป็นพลเมืองดี

ลักษณะความเป็นพลเมืองดี เป็นสิ่งที่พึงประสงค์ของแต่ละสังคม ฉะนั้นในแต่ละสังคมจึงมุ่งที่จะกำหนดและปลูกฝังลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้แก่คนในสังคม ซึ่งจะมีลักษณะแตกต่างกันไปตามสภาพภูมิศาสตร์ เวลา ระเบียบแบบแผน การปกครอง วัฒนธรรม และค่านิยมของสังคม แต่โดยสรุปแล้วมีความคล้ายคลึงกันในประเด็นหลัก ๆ จะแตกต่างกันบ้างก็ในประเด็นย่อย

พุทธทาสภิกขุ (2517 : สรุป) กล่าวไว้ในหนังสือวิธีแก้ปัญหาครอบครัว ได้สรุปลักษณะความเป็นพลเมืองดีไว้ว่า "จะต้องไม่เห็นแก่ตัว เชื่อฟังพระธรรม รู้จักการกินอยู่ดี พอสสมควร รู้จักเก็บหอมรอมริบ ไม่เกียจคร้านการทำงาน และเชื่อในเหตุผลที่เป็นวิทยาศาสตร์"

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช (2523 : 66) ทรงพระราชทานพระบรมราโชวาท เกี่ยวกับลักษณะความเป็นพลเมืองดีของคนไทยคนหนึ่งว่า

แต่ไหนแต่ไรชาวไทยมีความรู้สึกสำนึกประจำใจว่า เป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของคนที่จะต้องรวมแรงรวมใจกันทำนุบำรุงประเทศชาติให้เจริญมั่นคงและผาสุกรวมเย็น คนไทยแต่ละคนจึงชวนชวายที่จะประกอบอาชีพและถาวรงานหาเลี้ยงตัวและครอบครัวด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และเมตตาเอื้อเฟื้อกันด้วยอัธยาศัยไมตรี อันสนับสนุนยึดมั่นในความสุจริต ความสามัคคี วัฒนธรรม และแบบแผนการครองชีวิต ซึ่งเป็นของตัวเอง

และพระราชดำรัสอีกตอนหนึ่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (2525 : 428) ในพระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า ณ ท้องสนามหลวง วันจันทร์ที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2525 ทรงดำรัสว่า

ประชาชนแต่ละคนจะต้องชวนชวาย สร้างสรรค์ประโยชน์ และดำรงอยู่ในคุณธรรมอันสมควรแก่ฐานะของตน คุณธรรมที่ทุกคนควรจะศึกษาและน้อมนำมาปฏิบัติมีอยู่สี่ประการ

ประการแรก คือ การรักษาความสัตย์ความจริงใจต่อตัวเอง ที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม

ประการที่สอง คือ การรู้จักขมใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์ความดีนั้น

ประการที่สาม คือ การอดทน อดกลั้น และอดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์สุจริต ไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด

ประการที่สี่ คือ การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

คุณธรรมสี่ประการนี้ ถ้าแต่ละคนพยายามปลุกฝัง และเจริญงอกงามขึ้นโดยทั่วกันแล้ว จะช่วยให้ประเทศชาติ บังเกิดความสุชความร่มเย็น และมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนาใหม่มั่นคงก้าวหน้าต่อไปถึงประสงค์

สันตะปาปา ปอลที่ 6 (2517 : สรูป) ได้ทรงกล่าวถึงลักษณะความเป็นพลเมืองดีพอสรุปได้ดังนี้

1. มีวิชาการดี
2. มีวัฒนธรรม
3. เคารพในศักดิ์ศรีของกันและกัน
4. ร่วมมือกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวม
5. มีจิตใจใฝ่สันติภาพ

เฟซ และบราวน์ (Faith and Brown 1951 : 474-484) ได้กล่าวว่า ผู้ที่จะเป็นพลเมืองดีนั้นจะต้องมีคุณสมบัติดังนี้ คือ

1. เป็นผู้มีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจ
2. มีความรู้ดี
3. มีความประพฤติดี กล่าวคือ ต้องซื่อสัตย์สุจริต มีเมตตากรุณา เชื่อถือได้ เสียสละ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ควบคุมตัวเองได้ ใ่ว่างใจได้ มีความจงรักภักดีต่อชาติและรักความสะอาด

4. ต้องใช้สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง หรือออกเสียงประชามติอย่างฉลาด ใช้ความคิด

5. ต้องรับผิดชอบต่อสาธารณสมบัติ

โรงเรียนฟลินท์ (Flint Public School 1954 : 1-6) มีเอกสารที่กล่าวถึงลักษณะของพลเมืองดี 8 ประการ คือ

1. มีความภูมิใจและซาบซึ้งในคุณค่าของสิ่งที่เบื้มนมรดกของชาติ
2. มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการแห่งประชาธิปไตย
3. เห็นคุณค่าของแต่ละบุคคล
4. มีประสบการณ์ในการนับถือศาสนา
5. เห็นคุณค่าในการมีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกัน
6. มีความภูมิใจและรักประเทศชาติของตน
7. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสถาบันและองค์การต่าง ๆ ของโลก
8. มีความต้องการที่จะสงวนทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ

ฮิวจ์ (Hughes 1959 : 21) ได้กล่าวถึงลักษณะความเป็นพลเมืองดีไว้ว่า

1. เชื่อฟังกฎหมาย
2. ช่วยเหลือรัฐบาลและเพื่อนร่วมชาติ
3. รับผิดชอบในการเสียภาษีอากร
4. ไมละเมิดอำนาจศาล
5. ให้ความช่วยเหลือผู้รักษากฎหมาย เพื่อให้กฎหมายมีอำนาจใช้บังคับ
6. ต้องใช้สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง เพื่อให้ได้รัฐบาลที่ดีมาปกครองประเทศ

7. ต้องมีความสัมพันธ์กับรัฐบาลอย่างน้อย 3 ประการ คือ

- ก. ต้องฝึกตนเองในการมีส่วนร่วมออกกฎข้อบังคับขององค์การและสมาคมที่ตนเป็นสมาชิก และเชื้อเพลิงกฎข้อบังคับนั้น ๆ
- ข. ต้องทำงานของตนให้ดีที่สุด ซื่อสัตย์ต่ออาชีพ และบุคคลร่วมอาชีพ
- ค. ใช้ความสามารถและสติปัญญาของตนให้ได้ผลดีที่สุด

นักศึกษาปริญญาโท ภาควิชามัธยมศึกษา คณะครุศาสตร์ (2521 : 12-18) ได้สรุปผลจากการสัมมนาเรื่อง "การสร้างลักษณะนิสัยของเยาวชนไทย" ในส่วนเกี่ยวกับลักษณะที่ควรส่งเสริม คือ การรู้จักสิทธิและเสรีภาพของตนเอง ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความภาคภูมิใจในชาติ การเคารพต่อผู้ใหญ่ รู้จักรับผิดชอบในการงาน รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ การรู้จักหาเหตุผล การรู้จักรักษาสุขภาพ รู้จักแก้ปัญหาต่าง ๆ ความรักชาติ เอาใจใส่ในการศึกษาหาความรู้ รู้จักช่วยตนเอง ความร่วมมือช่วยเหลือในเรื่องทั่วไป การติดต่อกับบุคคลอื่น ทั้งการพูดจาและกริยาท่าทาง การวางตนให้เหมาะสมกับวัย รู้จักยับยั้งชั่งใจในค่านิยมารวม

สุนน อมรวิวัฒน์ (2519 : 3) กล่าวถึง คุณสมบัติของพลเมืองดีว่า พลเมืองที่ดีควรมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ คือ

1. เป็นผู้มีความเข้าใจวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย รู้จักปฏิบัติหน้าที่ของตน ใช้สิทธิในขอบเขตของกฎหมาย มีความรับผิดชอบต่อนตนเองและส่วนรวม
2. เป็นผู้ที่มีศีลธรรม มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีรวมถึงวัฒนธรรมไทย สามารถที่จะถ่ายทอดคุณค่าและความภาคภูมิใจไปสู่ลูกหลาน
3. เป็นผู้ที่จัดระบบชีวิตของตนได้อย่างเหมาะสมกับฐานะ รู้จักใช้จ่ายพอเหมาะสมกับรายได้ รู้จักรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ปรับตนเองให้เข้ากับ ความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้
4. เป็นผู้ที่มีความรักชาติ ศาสนา จงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์
5. เป็นผู้ที่รักสงบ มีทัศนคติที่ดีต่อผู้อื่น มีวิจารณ์งานที่พิจารณาตัดสินว่าสิ่งใดเป็นสิ่งชั่ว และมีเหตุผล

พนัส หันนาคินทร์ (2520 : 106-113) เห็นว่าคุณลักษณะที่น่าจะปลูกฝังให้กับนักเรียน คือ

1. ความยึดมั่นในวัฒนธรรม และค่านิยมอันดีงามของไทย เป็นผู้มีระเบียบวินัย รู้จักสิทธิและหน้าที่ของประชาชนตามระบบประชาธิปไตย มีความสามัคคี มีความกตัญญูแก่ผู้ที่อยู่มีพระคุณ ฉลาด รู้จักคิดอย่างรอบคอบและถูกต้องตามทำนองคลองธรรม รู้จักแก้ปัญหา รู้จักปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและผู้อื่น รู้จักสร้างมนุษยสัมพันธ์

2. การพัฒนาสมรรถภาพส่วนบุคคล คือ มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีความซื่อสัตย์สุจริต รู้จักพึ่งตนเองขยันขันแข็ง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มีความสามารถในการฟัง พูด คิด เขียน อ่าน

3. ความสามารถในการเชิงเศรษฐกิจ คือ เป็นผู้บริโภคที่ดี รู้จักประหยัดและออมทรัพย์ รู้จักสงวนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่รังเกียจการทำงานที่สุจริต รู้จักหลักการ และวิธีการของสหกรณ์ รู้จักการประสานประโยชน์ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล

4. ความเป็นผู้ที่มีอยู่ในจริยธรรม คือ ความมีน้ำใจนักกีฬา เสียสละเพื่อส่วนรวมและความยอมรับของประเทศชาติ รักษาเกียรติภูมิของชาติ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น สามารถทำงานร่วมกับคนอื่นอย่างมีประสิทธิภาพ รู้สึกละเอียดใจต่ออาชญากรรมที่เห็นหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มีฮีโร่อุปถัมภ์

5. ความรู้สึกในเรื่องชาตินิยม คือ มีความรักชาติ ยึดมั่นในอุดมการณ์แห่งชาติ จงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์

ณรงค์ สินสวัสดิ์ (2521 : 171-174) เห็นว่าประเทศไทยเรามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะพึงเล็ง เรื่องคุณภาพของคนเป็นสำคัญ และได้เสนอลักษณะนิสัยที่ควรเสริมสร้างให้แก่คนไทยดังนี้

1. การมีความคิด เป็นวิทยาศาสตร์ เชื่อเหตุผลมากกว่าเชื่อสิ่งเหลวไหล
2. การมีความคิดริเริ่ม
3. ความทรหดอดทน
4. ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม
5. ความขยัน ประหยัด ไม่หยิ่งโหยง
6. ความภูมิใจในชาติไทย
7. ความมีระเบียบวินัย และการรู้จักทำงานร่วมกัน
8. การเข้าถึงแก่นที่ถูกต้องของศาสนา
9. มีความกตัญญู ไม่ลืมนึกเอาเผ่าถิ่น

10. มีความรักในค่านักกีฬา
11. มีความกตัญญูรู้คุณคน
12. มีความซื่อสัตย์

ลักษณะนิสัยที่ พรงค์ อินสวัสดิ์ เสนอไว้นี้ มีความสอดคล้องใกล้เคียงกับแนวความคิดของ วีระยุทธ วิเชียรโชติ ในรายงานที่เสนอต่อที่ประชุม สภากรมครูแห่งเอเชีย (ACT) ที่สิงคโปร์ เกี่ยวกับแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงสังคมในประเทศไทย ดังนี้

วีระยุทธ วิเชียรโชติ (Weerayudh Wichiarajote 1983 : 15-16) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของพลเมืองที่ช่วยในการพัฒนาประเทศ ที่ควรสร้างให้เกิดขึ้นมี 13 ลักษณะ คือ

1. ความมีประสิทธิภาพ (Efficiency)
2. ความขยัน (Diligence)
3. มีระเบียบ (Order)
4. การตรงต่อเวลา (Punctuality)
5. ประหยัด (Thriftiness)
6. ซื่อสัตย์ (Loyalty)
7. ใช้เหตุผลประกอบการตัดสินใจ (Rationalization in all decision making)
8. ปรับตัวได้ดี (Adaptability)
9. พร้อมต่อการรับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป (Alertness to getting advantages from changing situations)
10. กระตือรือร้น และสร้างสรรค์ (Eagerness and creativity)
11. ตระหนักในความสำคัญของตนเอง เชื่อมั่นในตนเอง (Self-importance, self-confidence and self-reliance)
12. มีความรับผิดชอบ และร่วมมือกับสังคม (Responsibility and social co-operation)
13. สามารถควบคุมความทะยานอยากได้ (The ability to delay gratification)

จะเห็นได้ว่าคุณสมบัติของพลเมืองคือนั้นซึ่งมีทั้งการรู้จักหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อตนเอง ต่อชุมชน ต่อประเทศชาติ และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่กล่าวไว้โดยละเอียดในหน้าที่และคุณลักษณะของพลเมืองที่ ทั้งต่อตนเอง เป็นคนไปจนถึงสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ

กรมวิชาการ (2511 : 19-21) ได้สรุปหน้าที่ของพลเมืองที่ชุมชนไว้

4 ประการ คือ

1. ต้องเสียสละกำลังกาย กำลังทรัพย์ และกำลังสติปัญญา เพื่อประโยชน์ของชุมชนเป็นส่วนรวม
2. ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง และคำแนะนำตักเตือนของเจ้าพนักงาน เจ้าหน้าที่ เพื่อความสงบเรียบร้อยและความเจริญก้าวหน้าของชุมชน
3. ช่วยเหลือร่วมมือกับเจ้าหน้าที่บ้านเมืองในการป้องกันสาธารณภัยต่าง ๆ
4. ประกอบสัมมาอาชีพด้วยความซื่อสัตย์และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์อยู่เสมอ

คณะกรรมการจัดงานฉลองวันเด็กแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2518 (2518 : 4) ได้พิจารณากำหนด "หน้าที่ของเด็ก" โดยมีมุ่งหมายให้เด็กและเยาวชนทั้งหลายได้ตระหนักในหน้าที่ของตน และยึดถือเป็นหลักปฏิบัติเพื่อจะได้เป็นทายาทที่สมบูรณ์ของชาติไทย ดังต่อไปนี้

1. เด็กพึงมีความรักชาติ และมีศรัทธาในศาสนาที่นับถือ
2. เด็กพึงเคารพและรักษาไว้ซึ่งประเพณีและกฎหมายของบ้านเมือง
3. เด็กพึงเป็นผู้มีระเบียบวินัยและเคารพในสิทธิของผู้อื่น
4. เด็กพึงเชื่อฟังบิดามารดา ผู้ปกครอง และครูอาจารย์
5. เด็กพึงมีกิริยาวาจาสุภาพต่อคนทั่วไป และเคารพนับถือผู้ใหญ่
6. เด็กพึงมีความกตัญญูแก่เวทีย
7. เด็กพึงมีความมานะอดทนซื่อสัตย์และตั้งใจศึกษาหาความรู้
8. เด็กพึงรู้จักประหยัดและเก็บออมทรัพย์
9. เด็กพึงมีความซื่อสัตย์สุจริต กล้าพูด กล้าทำในสิ่งที่ควร มีน้ำใจเป็นนักกีฬา
10. เด็กพึงทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น และรู้จักรักษาสาธารณสมบัติของชาติ

กรมการศาสนา (2522 : 1-2) ได้จัดทำคู่มือครูจริยศึกษาระดับประถมศึกษาชั้น โดยได้กำหนดคุณลักษณะของคนไทยที่ชาติต้องการ และมีความจำเป็นต้องปลูกฝังให้ถึงพร้อม

ในสถานการณ์ปัจจุบัน ดังนี้

1. มีระเบียบวินัย
2. มีความซื่อสัตย์สุจริต และยุติธรรม
3. ชยัน ประหยัด และประหยัดในสัมมาชีพ
4. สำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคม และประเทศชาติ
5. รู้จักคิดริเริ่ม วิจัยและตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
6. กระตือรือร้นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย รักและเทิดทูนชาติ

ศาสนา พระมหากษัตริย์

7. มีพลานามัยสมบูรณ์ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ
8. รู้จักพึ่งตนเองและมีอุทิศตน
9. มีความภาคภูมิใจ และรู้จักทำนุบำรุงศิลปะ วัฒนธรรม และทรัพยากรของชาติ
10. มีความเสียสละ เมตตาอารี กตัญญูกตเวที กล้าหาญและสามัคคีกัน

สภาผู้ปกครองและครูแห่งประเทศไทย (2521 : 22-24) ได้เสนอแนะคุณธรรมที่ควรส่งเสริมให้มีในเยาวชนไทย เพื่อให้มีคุณสมบัติและพฤติกรรมอันพึงปรารถนา เมื่อเติบโตขึ้นจะได้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ สามารถสร้างสรรค์จรโลงประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าสืบไป คุณธรรมที่ควรส่งเสริมได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความกตัญญูกตเวที ความอดทน ความสามัคคี ความมีระเบียบวินัย การขยันงานของหมูกณะ การปฏิบัติตามประเพณีอันดีงาม การใช้ภาษาให้ถูกวัฒนธรรม และการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2523 : 6-7) ได้แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานศึกษา ค้นคว้ารวมค่านิยมขึ้น เพื่อกำหนดค่านิยมที่สำคัญ และจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องปลูกฝัง ส่งเสริม และเผยแพร่แก่เยาวชนและประชาชน เรียกว่า "ค่านิยมเพื่อชีวิตและสังคมไทย" มี 20 ประการ คือ

1. การประหยัดและประมาณคนเพื่อการดำรงชีวิตที่เรียบง่าย
2. การรักความจริง และกล้ากระทำเพื่อความ เป็นจริง
3. ความมุ่งมั่นทำงานเพื่องาน โดยตระหนักว่างานคือชีวิต
4. การเคารพตนเอง พึ่งตนเอง และไม่ย่อท้อต่อปัญหาชีวิต
5. การใฝ่หาความรู้และใช้สติปัญญา เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต

6. การตระหนักในคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำรงชีวิต
ที่สงบสุข
7. ความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน เคารพสิทธิและความคิดเห็นของผู้อื่น
8. ความรับผิดชอบในหน้าที่ของคนที่มีต่อสังคม โดยกระทำตนให้เป็นประโยชน์
กับหมู่คณะ และไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน
9. การตระหนักในความสำคัญของการทำงานร่วมกันด้วยความสามัคคี รู้แพ้
รู้ชนะ รู้ภัย
10. การเห็นความสำคัญของครอบครัวในฐานะที่เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนา
เยาวชนและสังคม
11. ความมุ่งมั่นที่จะช่วยกันรักษาและเสริมสร้างความเป็นธรรม เสรีภาพและ
ภราดรภาพในสังคม
12. การตระหนักในความสำคัญของการพัฒนาชีวิตและสังคมที่เกี่ยวกับจิตใจ
คุณธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม
13. การรักษาความเป็นเอกราชของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นคนไทย รักไทย
นิยมไทย ยินดีเสียสละเพื่อชาติแม่ด้วยชีวิต
14. การยึดมั่นในศาสนาธรรม เป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติในการดำรงชีวิต
15. การยึดมั่นในหลักการประชาธิปไตย
16. การเทิดทูนองค์พระมหากษัตริย์ เป็นองค์พระประมุข เป็นมิ่งขวัญและเป็น
ศูนย์รวมน้ำใจของชนในชาติ
17. การเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับ กฎเกณฑ์ และระเบียบแบบแผน
โดยเคร่งครัด เพื่อความสงบสุขของสังคม
18. การช่วยรักษาหวงแหนสาธารณสมบัติ และมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ
19. การปลูกฝังสุขนิสัย และรักษาส่งเสริมสุขภาพพลานามัยของตน ของครอบครัว
และชุมชน
20. การยกย่องสรรเสริญผู้ทำความดี คอตันการทำความชั่ว

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2525 : 35) ยังได้ประกาศเชิญชวนให้
หน่วยงานของรัฐและเอกชน รวมทั้งประชาชนร่วมกันเสริมสร้างปลูกฝังและปฏิบัติตามค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ คือ

1. การพึ่งตนเองและขยันหมั่นเพียร
2. การประหยัดและอดออม
3. การมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย
4. การปฏิบัติความคุณธรรมของศาสนา
5. ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ และนิยมไทย

ในต่างประเทศได้มีความพยายามที่จะศึกษาลักษณะความเป็นพลเมืองดี เพื่อที่จะปลูกฝังความเป็นพลเมืองดีให้แก่คนในประเทศของตน โดยกำหนดลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้สอดคล้องกับความต้องการที่จะพัฒนาประเทศชาติ และหลายประเทศก็ประสบผลสำเร็จมาแล้ว

ประเทศเกาหลีใต้ ในระยะการพัฒนาฟื้นฟูเศรษฐกิจ (พ.ศ. 2516-ปัจจุบัน) เป็นระยะแห่งการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ต้องการฝึกอบรมให้เยาวชนมีความรับผิดชอบต่อการพัฒนาชาติ ฉะนั้นกระบวนการศึกษาแซมเอลเอด (Saemuel Education Process) จึงเน้นการปลูกฝังให้นักเรียนมีวิถึญาณแห่งความขยัน ช่วยตนเอง และการให้ความร่วมมือ (Korean Educational Developments Institute 1979 : 18-20)

ในประเทศญี่ปุ่น ได้มีการศึกษาลักษณะประจำชาติของประชาชนเพื่อเป็นหลักในการวางรากฐานทางการศึกษา ตั้งแต่ พ.ศ. 2509 และได้กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชาวญี่ปุ่นไว้ ดังนี้

1. ในฐานะบุคคล
 - เป็นผู้มีอิสระภาพ
 - เป็นผู้รู้จักพัฒนาตนเอง
 - เป็นผู้รู้จักใช้ความสามารถในงานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ
 - เป็นผู้ที่มีความตั้งใจมั่นคง
 - เป็นผู้มีความเกรงกลัวและเคารพเชื่อฟังผู้ให้กำเนิด
2. ในฐานะสมาชิกของครอบครัว
 - ต้องรู้จักทำบ้านให้เป็นที่ซึ่งมีความรัก
 - ต้องรู้จักทำบ้านให้เป็นที่สำหรับพักผ่อน
 - ต้องรู้จักทำบ้านให้เป็นที่ให้การศึกษา
 - ต้องรู้จักทำบ้านให้เป็นที่ต้อนรับ

3. ในฐานะสมาชิกของสังคม
 - เป็นผู้ที่ศรัทธาให้แก่งาน
 - เป็นผู้ช่วยเหลือในงานสวัสดิการสังคม
 - เป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
 - เป็นผู้เคารพเชื่อฟังในปทัสถานของสังคม
4. ในฐานะที่เป็นพลเมืองของประเทศ
 - เป็นผู้มีความรักชาติ
 - รักและเคารพต่อสัญลักษณ์ของประเทศ
 - เสริมสร้างคุณลักษณะอันดีเด่นของชาติ (ประยูร ศรีประสาธน์ 2518 :

236 - 245)

สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกา โดยสมาคมผู้บริหารโรงเรียนแห่งสหรัฐอเมริกา (AASA 1954 : 360-361) ได้กำหนดว่า พลเมืองที่ดีต้องเป็นคนที่เข้าใจและเห็นคุณค่าของประชาธิปไตย พัฒนาการรักชาติด้วยความฉลาด มีส่วนร่วมในสังคม มีความซื่อสัตย์ ยุติธรรม ตัดสินใจด้วยความมีเหตุผล มีความคิดเห็นที่ถูกต้องสอดคล้องกับที่สังคมต้องการ และที่การเมืองกำหนดขึ้น

จากแนวความคิดเกี่ยวกับลักษณะความเป็นพลเมืองดี ที่มีวิชาการบุคคลต่าง ๆ และสถาบันต่าง ๆ ทั้งในต่างประเทศและในประเทศไทยเสนอเอาไว้ และผู้วิจัยได้รวบรวมมาเสนอไว้ในที่นี้ ทำให้ได้แนวความคิดว่า การกำหนดลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้แก่คนในชาตินั้น จะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบของแต่ละสังคมดังนี้

1. ลักษณะของวัฒนธรรม
2. ลักษณะโครงสร้างของสังคม
3. ลักษณะนิสัยของคนในชาติ (ลักษณะประจำชาติ)
4. ปัญหาและความต้องการของสังคม
5. หลักจิตวิทยา

ผลจากการรวบรวมแนวคิดของบุคคลและสถาบันต่าง ๆ เกี่ยวกับลักษณะความเป็นพลเมืองดี ดังกล่าวมาแล้วทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทำให้สรุปลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่สังคมไทยต้องการได้ดังนี้

สรุปลักษณะความเป็นพลเมืองดี ประกอบด้วยลักษณะที่ประชาชนพึงมีและเป็น ที่พึงประสงค์ของสังคม อันได้แก่ การมีความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์ รักษาระเบียบวินัย มีศีลสัมปชัญญะ มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการประพฤติดี มีความขยันหมั่นเพียร ประหยัด มีน้ำใจเป็นนักกีฬา มีความกล้าหาญและอดทน ไม่หาความรู้ความจริง มีค่านิยม ที่ถูกต้อง ประกอบอาชีพที่สุจริต มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กระตือรือร้นและมุ่งมั่นภาค ใ้ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ วางแผนในการทำงาน มีสุขภาพจิตดี รักษาความสะอาด ทั้งตนเอง มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย มีความสามัคคี มีความเสียสละเห็นแก่ส่วนรวม มีความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ มีความเมตตากรุณา มีความกตัญญูกตเวทิตะ เป็นสุภาพชน มีความยุติธรรม มีเหตุผล ยอมรับการเปลี่ยนแปลงและรู้จักปรับตัว มีมนุษยสัมพันธ์ ต่อต้านและไม่หลงสิ่ง เสพติด รู้จัก ใ้และสงวนรักษาสาธารณสมบัติ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นผู้ผลิตและผู้บริโภค ที่ดี ตระหนัก สนใจและมีส่วนร่วมทางการเมือง มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และ พระมหากษัตริย์ มีความภูมิใจในความเป็นไทย

ลักษณะพฤติกรรมที่พลเมืองดีพึงแสดงออก

นิสัยและการกระทำของบุคคล เป็นพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกไปอย่างมีจุด มุ่งหมาย ซึ่งหากจะจำแนกประเภทของพฤติกรรมที่มนุษย์ได้กระทำในแง่ของผู้ถูกกระทำ แล้ว ก็อาจสามารถจำแนกโดยอาศัยแนวทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ของแบนดูรา (Bandura 1977 : 16) ได้ 3 ประเภท คือ

1. พฤติกรรมที่มนุษย์กระทำต่อตนเอง
2. พฤติกรรมที่มนุษย์กระทำต่อบุคคลอื่น หรือพฤติกรรมทางสังคม
3. พฤติกรรมที่มนุษย์กระทำต่อสิ่งแวดล้อมภายนอกที่ไม่ใช่มนุษย์ ทั้งที่มีชีวิตและ

ไม่มีชีวิต

แบนดูรา กล่าวว่า มนุษย์มิได้ถูกจัดเตรียมให้มีพฤติกรรมอื่น ๆ โดยกำเนิด หากแต่จะต้องเรียนรู้พฤติกรรมเหล่านั้น (Bandura 1977 : 170) อันเป็นการเน้นถึงบทบาท สำคัญของกระบวนการความรู้ความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ หรือ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ บุคคลจะแสดงพฤติกรรมออกไปอย่างมีจุดมุ่งหมาย มีภาวะคาดคะเนผลที่ จะเกิดจากการกระทำของตนเองไว้ล่วงหน้า จึงทำให้เกิดเป็นพฤติกรรม 3 ประเภท ดังกล่าว คือ พฤติกรรมต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสิ่งแวดล้อม

ลักษณะพฤติกรรมที่พลเมืองพึงแสดงออก จึงเป็นนิสัยและการกระทำที่สอดคล้องกับมาตรฐานและกฎเกณฑ์ของสังคม โดยมีพฤติกรรมที่พึงมีดังนี้

1. ลักษณะพฤติกรรมที่พึงมีต่อตนเอง
2. ลักษณะพฤติกรรมที่พึงมีต่อผู้อื่น
3. ลักษณะพฤติกรรมที่พึงมีต่อสิ่งแวดล้อม

โครงสร้างและเนื้อหาหลักสูตรประถมศึกษา

โครงสร้างและเนื้อหา (Content) ของหลักสูตร โดยทั่ว ๆ ไปนั้นจะแบ่งจากส่วนใหญ่ออกเป็นหมวดหรือกลุ่มวิชา แล้วแบ่งออกเป็นกลุ่มวิชาบังคับ กลุ่มวิชาเลือก และแบ่งย่อยออกเป็นรายวิชาต่าง ๆ รายวิชาที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันย่อมมีเนื้อหาสัมพันธ์กัน ขณะเดียวกันธรรมชาติ (Nature) ของวิชานั้น ๆ ย่อมบ่งบอกได้ว่า ควรจะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมด้านใดมากน้อยเพียงใด การทำความเข้าใจกับเนื้อหาของหลักสูตรจนถึงระดับรายวิชา ก็เพื่อมองให้เห็นลักษณะธรรมชาติของ เนื้อหาและความสัมพันธ์ของ เนื้อหาในส่วนต่าง ๆ ของหลักสูตร ทั้งในกลุ่มหรือหมวดวิชาเดียวกันและต่างกัน

ลักษณะและสาระสำคัญของโครงสร้างและเนื้อหาหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 มีดังนี้

1. โครงสร้าง หมายถึง มวลประสบการณ์หรือกลุ่มเนื้อหาวิชาที่จัดให้ผู้เรียนเรียนรู้ มี 5 กลุ่ม ดังนี้
 - 1.1 กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ ประกอบด้วยภาษาไทยและคณิตศาสตร์
 - 1.2 กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ว่าด้วยกระบวนการแก้ปัญหาของชีวิตและสังคม กล่าวถึงปัญหาและความต้องการของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ เพื่อความดำรงอยู่และการดำเนินชีวิตที่ดี กำหนดเนื้อหาเป็น 12 หน่วย
 - 1.3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ว่าด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาและสร้างนิสัย มีเรื่องสำคัญที่จะต้องศึกษาหาเรื่องคือ จริยศึกษา ศิลปศึกษา พลศึกษา ดนตรี และนาฏศิลป์ และกิจกรรมสร้างนิสัย
 - 1.4 กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ว่าด้วยประสบการณ์ทั่วไปในการทำงานและความรู้พื้นฐานในการประกอบอาชีพ จัดให้เรียนสามเรื่อง คือ งานบ้าน งานเกษตร

งานประดิษฐ์และงานช่าง และในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 เพิ่มงานเลือกให้เลือกเรียน
อีกทำแขนงงาน

1.5 กลุ่มประสบการณ์พิเศษ ได้แก่ วิชาชีพเพื่อการดำรงชีวิต (วิชาเลือก
กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ) หรือภาษาอังกฤษที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน

2. รายละเอียดของเนื้อหา หลักสูตรกำหนดรายละเอียดของเนื้อหาแต่ละหมวด
ประสบการณ์ที่จะต้องเรียนไว้เป็นเรื่อง ๆ และเป็นหน่วย ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6
แต่ก็เปิดโอกาสและเสนอแนะให้ยืดหยุ่นได้ตามพัฒนาการของเด็กและความเหมาะสมของ
ท้องถิ่นเป็นสำคัญ จึงจัดเนื้อหาเป็นสามช่วง คือ ประถมศึกษาปีที่ 1-2 ประถมศึกษาปีที่ 3-4
และประถมศึกษาปีที่ 5-6 ซึ่งเนื้อหานั้นอาจจะพัฒนาเปลี่ยนแปลงได้ รายละเอียดเนื้อหา
แต่ละกลุ่มมีดังนี้

2.1 กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ ประกอบด้วยภาษาไทยและ
คณิตศาสตร์ ดังนี้

2.1.1 ภาษาไทย มีเรื่องการฟัง พูด อ่าน และเขียน

2.1.2 คณิตศาสตร์ มีเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นพื้นฐานในทางคณิตศาสตร์
5 เรื่อง คือ เรื่องจำนวน เรื่องพีชคณิต เรื่องการวัด
เรื่องเรขาคณิต และเรื่องสถิติ

2.2 กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ได้แบ่งเป็น 12 หน่วย ดังนี้ สิ่งที่มี
ชีวิต ชีวิตในบ้าน สิ่งที่อยู่รอบตัวเรา ชาติไทย ชาวเหตุการณ์และวันสำคัญ การทำมาหากิน
พลังงานและสารเคมี จักรวาลและอวกาศ ประเทศเพื่อนบ้าน การสื่อสารและคมนาคม
ประชากรศึกษา การเมืองและการปกครอง

2.3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ประกอบด้วยหมวดสำคัญ 5 หมวด คือ

2.3.1 จริยศึกษา มีคุณธรรมต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อชีวิตของ
บุคคลทั่วไป รวม 30 ข้อ

2.3.2 ศิลปศึกษา มีการวาดภาพระบายสี การปั้นและแกะสลัก
การพิมพ์ การจัดออกแบบ และงานสวน

2.3.3 พลศึกษา มีการเคลื่อนไหวขั้นพื้นฐาน การเล่นเกม
เกมเบ็ดเตล็ด กิจกรรมเข้าจังหวะ การเล่นเกมผลัด
การเล่นโลกโยน ยิมนาสติกขั้นพื้นฐาน กีฬา กรีฑา และ

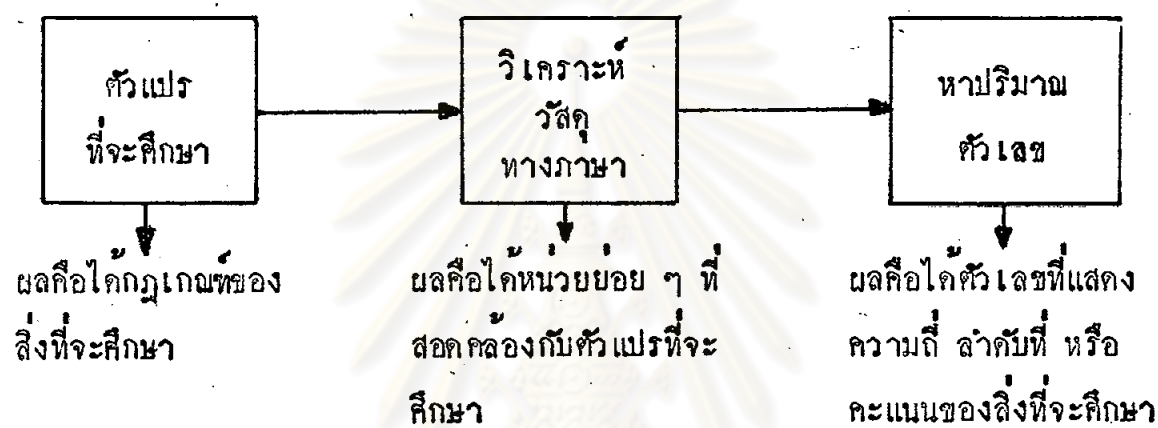
กิจกรรมทดสอบสมรรถภาพทางกาย

- 2.3.4 คนตรีและนาฏศิลป์ มีกิจกรรมเน้นจังหวะ กิจกรรมเน้นการร้องเพลง กิจกรรมเน้นการฟัง และกิจกรรมเน้นท่าทาง
- 2.3.5 กิจกรรมสร้างนิสัย มีการพัฒนาสุขภาพทางกายและใจ การพัฒนาทางสังคม การพัฒนาทางจริยธรรม และประเพณีและความสนใจเกี่ยวกับอาชีพของชุมชน
- 2.4 กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ มี 3 งานที่สำคัญ คือ
- 2.4.1 งานบ้าน ประกอบด้วยงานบ้าน งานครัว งานเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย และงานเลี้ยงเด็ก
- 2.4.2 งานเกษตร ประกอบด้วยการเพาะปลูก ปุ๋ย และเครื่องมือเกษตร
- 2.4.3 งานประดิษฐ์และงานช่าง ประกอบด้วย งานประดิษฐ์ของใช้ของเล่นของประดับตกแต่ง งานไม้ทอง งานสาน งานเย็บปักถักร้อย งานแกะสลัก และการจัดดอกไม้
- 2.4.4 งานเลือก ใ้แก่งานที่เตรียมไปสู่อาชีพอย่างใดอย่างหนึ่งที่โรงเรียนเลือกสอนตามสภาพและความต้องการของท้องถิ่น มีงานเลือกในชั้นประถมปีที่ 5-6 เท่านั้น (กรมวิชาการ 2522 : 4)
- 2.5 กลุ่มประสบการณ์พิเศษ ประกอบด้วย
- 2.5.1 ภาษาอังกฤษมีเรื่องการฟัง พูด อ่าน และเขียน
- 2.5.2 วิชาอาชีพที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิต ให้ดำเนินการสอนตามเนื้อหารายละเอียด งานเลือก กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 (กระทรวงศึกษาธิการ 2525 : 342-343)

การวิเคราะห์เนื้อหา

การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นกลวิธีที่จะทำความเข้าใจกับเนื้อหาอย่างมีระบบ มีหลักเกณฑ์ เพื่อที่จะจัดจำแนกสิ่งที่ต้องการรู้ในเนื้อหานั้น ๆ

สงม ลักษณะ (2522 : 119) ใ้คอธิบายว่า การวิเคราะห์เนื้อหา คือ การใช้เทคนิควิธีแบบหนึ่งที่ใช้เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงปริมาณตัวเลขออกมาจากเนื้อหาใจความของวัสดุต่าง ๆ ที่เป็นสื่อความหมายทางภาษา เช่น หนังสือบทความ บันทึกการประชุม บันทึกการสัมภาษณ์ คำโฆษณา บทละคร ฯลฯ โดยเทคนิควิธีนี้วัสดุที่เป็นสื่อความหมายทางภาษาจะถูกอ่านศึกษาวิเคราะห์อย่างมีระบบวิธีเชิงปรนัยให้ออกมาเป็นสิ่งที่จะวัดได้ในเชิงปริมาณโดยอาศัยตัวแปรที่ต้องการจะศึกษาเป็นหลัก ดังนั้นการวิเคราะห์เนื้อหาอาจกล่าวได้ว่าเป็นการใช้เทคนิคที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอน 3 ขั้นตอน ดังแผนผัง

เทคนิควิธีการวิเคราะห์เนื้อหานี้บ่งว่าเป็นเครื่องมือของการวิจัยประเภทหนึ่งเช่นเดียวกับเครื่องมืออื่น ๆ เช่น แบบสอบถาม การทดสอบ สัมภาษณ์ การสังเกต ฯลฯ และบางครั้งก็ถือว่าเป็นเครื่องมือที่เสริมเครื่องมืออื่น ๆ ให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดชัดเจนเป็นปรนัยขึ้น เช่น อาจบันทึกคำสัมภาษณ์มาก่อนแล้ว ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหานี้หาหน่วยย่อย ๆ ของเนื้อหาใจความจากผลการสัมภาษณ์ออกมาเป็นปริมาณตัวเลขที่ชัดเจนขึ้น

เคอร์ลิงเจอร์ (Kerlinger 1973 : 528-529) กล่าวถึงวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาว่า จะต้องเริ่มต้นจากการตั้งวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน กำหนดประชากรของเนื้อหาที่จะนำมาวิเคราะห์ (Universe of content that is to be analysed) และจำแนกประชากรของเนื้อหาออกเป็นรายประเภทย่อย ๆ ขั้นตอนต่อมาคือการกำหนดหน่วยของการวิเคราะห์ การกำหนดหน่วยย่อยของเนื้อหาที่จะวิเคราะห์เพื่อความสะดวกในการแจงนับหรือให้คะแนน ซึ่งอาจกำหนดเป็นลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. หน่วยเป็นคำ (words) เป็นตัวอักษรหรือหน่วยเสียง
2. หน่วยเป็นเรื่อง (themes) หรือประโยค

3. หน่วยเป็นตัวบุคคล (characters) ที่ต้องการศึกษา
4. หน่วยเป็นรายหัวข้อ (items)
5. หน่วยเป็นตอน (Paragraph) และเวลา

เมื่อได้หน่วยในการวิเคราะห์แล้ว ก็เลือกวิธีที่จะทำการวิเคราะห์ซึ่งอาจใช้วิธีต่าง ๆ เช่น วิเคราะห์เอง วิเคราะห์โดยการส่งแบบสอบถามไปยังผู้ใช้หลักสูตรหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงสร้างเครื่องมือในการวิเคราะห์และทำการวิเคราะห์ต่อไป

ฉะนั้นการวิเคราะห์เนื้อหาจึงต้องสร้างเกณฑ์ขึ้นมา ซึ่งออกมาในรูปตารางวิเคราะห์ ซึ่งประกอบด้วยถ้อยคำ ภาษา โดยหน่วยของถ้อยคำภาษานี้มีตั้งแต่หน่วยย่อยที่สุด ได้แก่ เป็นคำ และใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ เป็นหัวข้อหรือประโยค เป็นรายเรื่อง เป็นจำนวนหน้า ที่มีความหมายตรงกับเนื้อหาหรือข้อความที่ต้องการวิเคราะห์

สำหรับขั้นตอนในการวิเคราะห์เนื้อหา โกวิท ประวาลพฤษ์ (2525 : 99) ได้เสนอขั้นตอนคร่าว ๆ ดังนี้

1. กำหนดเอกสารที่จะทำการวิเคราะห์ เช่น เล่มใด เรื่องใด
2. กำหนดหัวข้อในการวิเคราะห์ เช่น ตรวจสอบว่า ส่งเสริมจริยธรรมใดบ้าง ส่งเสริมกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เพียงใด เอื้อต่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้มากเพียงใด ซึ่งในข้อนี้เป็นกาหนดจุดมุ่งหมายในการวิเคราะห์นั่นเอง
3. จัดสร้าง รายการของคำ วลี ประโยค ใจความสำคัญที่เป็นบรรทัดฐานในการวิเคราะห์
4. ทดลองใช้เกณฑ์ค่าบรรทัดฐานที่จัดทำขึ้นในข้อ 3 อาจตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นของการใช้ตารางมาตรฐานที่สร้างขึ้น
5. เมื่อเครื่องมือนี้พอใช้ได้แล้ว ก็ดำเนินการวิเคราะห์จริง นำเอาตารางบรรทัดฐานเหล่านี้ไปแจกนับค่า ประโยค วลี ตามที่กำหนดไว้ การแจกนับนี้อาจทำตั้งแต่หรือเลือกสุ่มเอาก็ได้
6. เมื่อวิเคราะห์ได้แล้วก็ดำเนินการใช้สถิติวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบหรือคาดหมายค่าแตกต่าง ๆ ตามจุดมุ่งหมาย
7. หลังจากนั้นก็ดำเนินการ เขียนรายงานต่อไป

นอกจากนี้ โกวิท ประมวลพจนานุกรม (2525 : 312-313) ยังได้กล่าวถึงหลักในการวิเคราะห์เนื้อหาภายในและการวิเคราะห์ใจความสำคัญว่า

1. คำ วิเคราะห์ว่าคำเหล่านี้หมายถึงอะไร คำนี้หมายถึงความซื่อสัตย์สุจริต คำนี้หมายถึงความจงรักภักดี มีมากน้อยแค่ไหน
2. วลี นำวลีมาวิเคราะห์ว่าวลีนี้บ่งบอกถึงอะไร
3. ประโยค โดยการวิเคราะห์ทีละประโยคว่าประโยคนี้หมายความว่าอะไร ประโยคนี้ส่งเสริมคุณธรรมอะไร ส่งเสริมจริยธรรมอะไร

ซึ่งสรุปได้ว่า ถ้าหากการวิเคราะห์นั้นใช้คำ วลี ประโยค การวิเคราะห์นั้นก็จะเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาภายใน แต่ถ้าหากใช้อีกวิธีหนึ่งคือวิเคราะห์ทีละตอน (paragraph) หรือทีละเรื่อง (themes) ว่ามีเจตนารมณ์อย่างไร เรียกว่าเป็นการวิเคราะห์เอาเนื้อหาสำคัญหรือความคิดรวบยอด (concept) ของเนื้อหานั้น ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ไปในทางกิ่งเจตนารมณ์ ถ้าหากใช้หน่วยเป็นตอน (paragraph) หรือหน่วยเป็นเรื่อง (themes) หรือคำพูดที่แฝงด้วยความคิดหลัก (main idea) มาวิเคราะห์ อาจจะออกมาในรูป ความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดี คอซาคี ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อันเป็นเทคนิคของการวิเคราะห์เนื้อหา

ประเภทของเนื้อหา

รายละเอียดและธรรมชาติของเนื้อหาแต่ละรายวิชาย่อมมีความแตกต่างกันและในเนื้อหาวิชาเดียวกันก็ยังมีลักษณะของเนื้อหาที่แตกต่างกัน ซึ่งอาจจะแบ่งได้หลายลักษณะเช่น

วิลเลียม ดี โรเมย์ (William D. Romey 1958 : 140-145) ได้กล่าวถึงวิธีวิเคราะห์ประเภทของเนื้อหาของแบบเรียน โดยได้จัดประเภทของเนื้อหาออกได้ดังนี้

1. ข้อเท็จจริง (facts)
2. กฎเกณฑ์ทั่วไปเชิงสรุป (conclusion or generalization)
3. คำจำกัดความ (definition)
4. คำถามที่สามารถตอบได้ทันที เพราะมีคำตอบอยู่แล้วในแบบเรียน
5. คำถามที่ส่งเสริมให้นักเรียนวิเคราะห์ข้อมูล
6. ข้อความที่ส่งเสริมให้นักเรียนสรุปด้วยตนเอง
7. ข้อความที่เป็นแนวทางให้นักเรียนทำการทดลองและวิเคราะห์ผลการทดลอง

8. คำถามประเภทเราให้ค้นหาความจริงต่อไป แต่ไม่สามารถตอบได้ทันที จากแบบเรียน

9. คำถามที่กล่าวขึ้นโดยไม่มุ่งหมายจะให้ตอบ

กาเยและบริจิสต์ (Gagne' and Briggs 1974 : 53-70) แบ่งประเภทของ เนื้อหาสาระออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. ข้อมูลที่เป็นความรู้
2. เจตคติ
3. ทักษะ

ดี เซ็คโค (De Cecco 1968 : 273-277) แบ่งประเภทของเนื้อหาไว้ดังนี้

1. ทักษะ
2. ความรู้ที่เป็นข้อมูลธรรมดา
3. ความคิดรวบยอดและหลักการ
4. การแก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์ และการค้นพบ

ในการแบ่งประเภทของเนื้อหาสาระที่บรรจุไว้ในหลักสูตร มีผู้กล่าวไว้ในลักษณะ ที่แตกต่างกัน ยกตัวอย่างเช่น ทาบ่า (Taba 1974 : 174-181) ได้จัดประเภทของเนื้อหา ออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ข้อเท็จจริงเฉพาะและกระบวนการ
2. แนวความคิดพื้นฐาน
3. ความคิดรวบยอด
4. ระบบความคิด

สำหรับประเภทของเนื้อหาในหนังสือ การจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ ของ สังก อูทรานันท์ (2526 : 70-77) ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ข้อเท็จจริงและความรู้ธรรมดา
2. ความคิดรวบยอดและหลักการ
3. การแก้ปัญหาและการคิดสร้างสรรค์
4. ความสามารถและทักษะทางกาย
5. เจตคติและค่านิยม

การแบ่งประเภทของเนื้อหา นั้น จะทำให้ทราบความแตกต่างของเนื้อหาสาระ นั้น ๆ ทั้งนี้เพื่อบรรจุเนื้อหาให้เหมาะสมกับความยากง่ายของแต่ละวิชา อีกทั้งเพื่อความ สะดวกในการจัดตามลำดับความสำคัญของเนื้อหา การแบ่งประเภทของเนื้อหาให้ละเอียด จึงมีส่วนช่วยในการเลือกและจัดเนื้อหาได้เที่ยงตรงยิ่งขึ้น ซึ่งประเภทของเนื้อหาสามารถ จัดแบ่งได้เป็น 7 ประเภท ดังนี้

1. ข้อเท็จจริงและความรู้ธรรมดา (factual information and verbal knowledge)
2. ความคิดรวบยอด (concepts)
3. หลักการ (principles)
4. การแก้ปัญหา (problem solving)
5. ความคิดสร้างสรรค์ (creativity)
6. ความสามารถและทักษะทางกาย (skills)
7. เจตคติและค่านิยม (attitude and values)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะความเป็นพลเมืองดี และการวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งรวบรวมจากรายงานการวิจัย มีดังต่อไปนี้

ในปีพุทธศักราช 2513 วัลลภ พุ่มพวง (2513 : ข-ง) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของคนไทยเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิด เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของคนไทยในจังหวัดมหาสารคาม ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว อายุ ระหว่าง 20-21 ปี จบชั้นประถมศึกษา 4 และไม่ได้ศึกษาต่อ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีสัมภาษณ์คนไทย ในกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ผลการวิจัยปรากฏว่า คนไทยในกลุ่ม ตัวอย่างส่วนมากมีความเห็นไม่ถูกต้องในเรื่องค่านิยมและคำสอนในศาสนา เรื่องความรับผิดชอบในหน้าที่พลเมืองดี และเรื่องความเข้าใจในระบบประชาธิปไตย มีเพียงเรื่องเดียวที่คนไทยในกลุ่มตัวอย่างส่วนมากมีความเห็นที่ถูกต้องคือ เรื่องการอยู่ร่วมกันในชุมชน ชนบทรวมเนียม และวัฒนธรรมไทย ส่วนในเรื่องที่เกี่ยวกับการปกครองประเทศทั่วไป คนไทยในกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นถูกต้องเพียงร้อยละ 50 โดยเฉลี่ยแล้วความคิดเห็น เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของคนไทยในกลุ่มตัวอย่างระหว่างชายและหญิงไม่แตกต่างกัน

ในปีพุทธศักราช 2518 โอบาส สะอาค (2518 : ง-จ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง "มโนทัศน์เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของนักศึกษาผู้ใหญ่ในกรุงเทพมหานคร" วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษามโนทัศน์เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของนักศึกษาผู้ใหญ่ในกรุงเทพมหานคร ระหว่างเพศชายและหญิง และระหว่างระดับ 3, 4 และ 5 เพื่อศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และความสนใจของนักศึกษาผู้ใหญ่ ได้สร้างเกณฑ์สำหรับพลเมืองดี ควรเป็นผู้มีคุณสมบัติและมโนทัศน์ถูกต้องในเรื่องต่อไปนี้ คือ การเป็นสมาชิกของครอบครัว การเป็นสมาชิกในสังคมประชาธิปไตย ความเข้าใจในเรื่องกฎหมาย การปกครองระบอบประชาธิปไตย ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม อนามัยที่ดี การรักษาสุขภาพ การแสดงออกอย่างมีเหตุผล ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น สนใจสิ่งแวดล้อม ความซื่อสัตย์สุจริต เกสียคชังการชอราษฎรบังหลวง ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามมโนทัศน์เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีที่สร้างขึ้นเอง และแบบสอบถามสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และความสนใจ เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาชายและนักศึกษาหญิง มีมโนทัศน์เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีไม่แตกต่างกัน และค่าเฉลี่ยของมโนทัศน์เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของนักศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 5 สูงที่สุด และของนักศึกษาผู้ใหญ่ระดับที่ 3 ต่ำที่สุด จากการศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และความสนใจของนักศึกษาทั้ง 3 ระดับ พบว่า บิดามารดาของนักศึกษาส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และมีอาชีพค้าขาย นอกจากนี้นักศึกษาส่วนมากไม่ได้ประกอบอาชีพ แต่มีความสนใจด้านการศึกษา และชอบอ่านหนังสือเป็นประจำ

นอกจากนี้ กองการวิจัยและวางแผน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2524 : 10-11) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ค่านิยมเพื่อชีวิตและสังคมไทย" เพื่อที่จะศึกษาค่านิยมที่สำคัญ และจำเป็นที่จะต้องปลูกฝังส่งเสริม ว่ามีค่านิยมใดบ้าง โดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างประชากรจากกลุ่มอาชีพ 9 กลุ่ม ในจังหวัดต่าง ๆ 10 จังหวัด รวมกลุ่มตัวอย่างประชากรทั้งสิ้น 12,363 คน และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิค value Assessment ผลการวิจัยปรากฏว่า บุคคลที่ได้รับความนิยมเรียงลำดับความสำคัญดังนี้คือ บุคคลผู้ไม่หาความรู้ขู่เสมอ รักความยุติธรรม จงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ เคารพตนเอง มุ่งมั่นทำงานเอาจริงเอาจัง มีความสุภาพอ่อนโยน ปฏิบัติตามหลักการประชาธิปไตย รับผิดชอบต่อสังคม มีความรับผิดชอบสูง มีความซื่อสัตย์ มีความภูมิใจในความเป็นไทย รักธรรมชาติ ชอบทำงานเป็นกลุ่ม มีความประหยัด ปฏิบัติงานโดยยึดความสงบสุข ความสมบูรณ์

ของครอบครัว ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับ รักษาวัฒนธรรม รักในการทำความดี รักษาสุขภาพของตนเอง และรักษาหลักธรรมโดยเคร่งครัด

การให้การศึกษาดุริยธรรมและเสริมสร้างเยาวชนให้ เป็นผู้มีคุณสมบัติอันพึงปรารถนา เป็นพลเมืองดีที่มีประสิทธิภาพนั้น เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง แต่การจัดการศึกษาดุริยธรรม จำเป็นต้องมีจุดยืน และทิศทางที่แน่นอน สถาบันปกครองและครูแห่งประเทศไทยได้เล็งเห็น ความสำคัญในเรื่องนี้ จึงจะได้จัดการประชุมทางวิชาการขึ้น และเพื่อให้มีข้อมูลประกอบการประชุม จึงได้สนับสนุนให้มีการวิจัยขึ้น การวิจัยในครั้งนั้นคือการวิจัยเรื่อง คุณสมบัติ ของเด็กไทยที่พึงปรารถนาของ วชิรญา บัณฑิต และสุนันท์ ศลโกศลุม ซึ่งมุ่งที่จะสำรวจ ความคิดเห็นของผู้ปกครองและนักเรียนเกี่ยวกับคุณสมบัติของเด็กไทยที่พึงปรารถนาและ เปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคคลทั้งสองกลุ่มนั้น กลุ่มตัวอย่างประชากรประกอบด้วยผู้ ปกครองจำนวน 213 คน และนักเรียน 92 คน จากจังหวัดต่าง ๆ โดยใช้แบบสำรวจ คุณสมบัติเด็กไทย 5 ด้าน ผลการวิจัยปรากฏว่า

1. ด้านนิสัยของเด็ก ผู้ปกครองมีความต้องการให้เด็กมีระเบียบวินัยเป็นอันดับ หนึ่ง อันดับรองลงไปได้แก่ ความรับผิดชอบต่อการงาน ความซื่อสัตย์สุจริต ความคิด วิริยอุตสาหะ และประหยัดไม่ฟุ้งเฟ้อ นักเรียนต้องการความมีระเบียบวินัยเป็นอันดับแรก สอดคล้องกับผู้ปกครอง คุณสมบัติอันดับรองลงไปได้แก่ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่การงาน ความคิดวิริยอุตสาหะ และการประหยัดไม่ฟุ้งเฟ้อ เมื่อเปรียบเทียบ ความต้องการของผู้ปกครองและนักเรียนในค่านี้นี้ ปรากฏว่า นักเรียนปรารถนาให้เด็กไทย มีคุณสมบัตินิสัยความซื่อสัตย์สุจริตสูงกว่าความปรารถนาของผู้ปกครองอย่างมีนัยสำคัญที่ ระดับ .05 ส่วนคุณสมบัติด้านอื่น ๆ ทั้งผู้ปกครองและนักเรียนมีความปรารถนาไม่แตกต่างกัน

2. ด้านศีลธรรม ผู้ปกครองและนักเรียนมีความปรารถนาตรงกันคือ ความซื่อสัตย์ เป็นอันดับแรก อันดับรองลงไปได้แก่ ความกตัญญูกตเวที การยึดหลักศาสนาเป็นแนวปฏิบัติ ความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาป ความไม่ลุ่มหลงในอบายมุข และสิ่งเสียดสี ตามลำดับ

3. ด้านวัฒนธรรมและระเบียบประเพณี ผู้ปกครองมีความเห็นว่า เด็กควรมี กิริยามารยาทดี มีสัมมาคารวะ เป็นอันดับหนึ่ง รักความเป็นไทย นิยมของไทย การมีน้ำใจ เป็นนักกีฬา รู้จักกตัญญู รักษาบรรทัดฐานวัฒนธรรมและประเพณีของไทย และรู้จักใช้เวลาว่างให้ เป็นประโยชน์เป็นอันดับรองลงมาตามลำดับ ส่วนนักเรียนมีความต้องการอันดับหนึ่งและสอง

ตรงกับผู้ปกครอง คุณสมบัติอื่น ๆ ที่นักเรียนต้องการให้มีคือ รักสามัคคีและวัฒนธรรมไทย มีน้ำใจเป็นนักกีฬา รู้จักยับยั้ง และรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เมื่อเปรียบเทียบความต้องการคุณสมบัติในค่านี้นี้ ปรากฏว่านักเรียนต้องการเสริมสร้างให้เด็กไทยมีสัมมาคารวะที่สูงกว่าผู้ปกครองอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนคุณสมบัตืค่านอื่น ๆ ไม่แตกต่างกัน

4. ด้านความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ผู้ปกครองต้องการให้เด็กอยู่ในโอวาทเป็นอันดีหนึ่ง ร่องลงไปได้แก่ ความเมตตาากรุณา ความผูกพันใกล้ชิดกับครอบครัว การยกย่องผู้อาวุโส และความโอบอ้อมอารี ตามลำดับ ส่วนนักเรียนนั้นความต้องการอันดีแรกสอดคล้องกับผู้ปกครอง ส่วนอันดีรองลงมาได้แก่ความเมตตาากรุณา การยกย่องผู้อาวุโส ความผูกพันใกล้ชิดกับครอบครัว และความโอบอ้อมอารี ตามลำดับ

5. ด้านความสัมพันธ์กับค่าน้ำที่ต่อสังคม ความปรารถนาของผู้ปกครองอันดีหนึ่งได้แก่ ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อันดีรองลงมาได้แก่ ความสามัคคีร่วมมือกับหมู่คณะ การเสียสละเพื่อส่วนรวม กระทำตามกฎหมาย การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ทำลายสาธารณสมบัติ ตามลำดับ นักเรียนมีความปรารถนาสอดคล้องกับผู้ปกครองทุกประการ เมื่อเปรียบเทียบระหว่างประชากรทั้งสองกลุ่มนี้แล้ว นักเรียนต้องการคุณสมบัติค่านให้เด็กไทยรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์สูงกว่าผู้ปกครองอย่างมีนัยสำคัญทางค่านสถิติที่ระดับ .01 ส่วนคุณสมบัตืค่านอื่น ๆ ไม่แตกต่างกัน (วชิรญา นวัศรี และสุนันท์ ศลโกสมภ 2520 : 3-4)

สุจิต เพ็ชรขอม (2525 : มหศักดิ์ย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง คุณลักษณะของเยาวชนไทยที่พึงปรารถนา โดยได้ใช้แบบสอบถามส่งไปยังกลุ่มตัวอย่างประชากรที่เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา นักศึกษาวิทยาลัยครู ผู้ปกครองนักเรียน และผู้นำชุมชนจากทุกภาคของประเทศ เป็นจำนวนทั้งสิ้น 3,000 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า คุณลักษณะของเยาวชนไทยที่พึงปรารถนาที่สำคัญ ประกอบด้วย

1. ด้านลักษณะทางกาย เยาวชนชายเป็นผู้ที่มีร่างกายแข็งแรง สุขภาพสมบูรณ์ มีกิริยาท่าทางกระฉับกระเฉงว่องไว เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี เยาวชนหญิงเป็นผู้ที่แต่งกายสะอาดเรียบร้อย สุขภาพ มีกิริยามารยาทดี และมีหน้าตาขีมน้ำนมแจ่มใส ราเริง เบิกเผย
2. ด้านความคิด เยาวชนชายเป็นผู้ที่สามารถตัดสินใจได้ดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อยากรู้อยากเห็น ใคร่รู้ใคร่เรียน สามารถแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้

ต่าง ๆ เขวชาญหญิงเป็นผู้ที่มีความสุขุมรอบคอบ คิดอย่างมีเหตุผล คึกคัก คึกขอม มองโลก
ในแง่ดี อยากรู้อยากเห็น ใครรู้ใครเรียน และสามารถแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้
ต่าง ๆ

3. ด้านลักษณะนิสัย เขวชาญชาย เป็นผู้ที่มีความหนักแน่นอดทน มีกำลังใจ
เข้มแข็ง มานะพยายาม ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคต่าง ๆ เขวชาญหญิง เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์
สุจริต เมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารี และมีความตรงต่อเวลา

4. ด้านมนุษยสัมพันธ์ เขวชาญชาย เป็นผู้ที่สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น เข้ากับ
ผู้อื่นได้ทุกระดับ ทุกเพศทุกวัย มีน้ำใจชอบช่วยเหลือผู้อื่น มีอิทธิพลดี ไม่เขวหญิง ถือตัว
เขวชาญหญิง เป็นผู้ที่สามารถวางตนได้เหมาะสมกับกาลเทศะ สังคมและบุคคล สามารถ
ทำงานร่วมกับผู้อื่น เข้ากับผู้อื่นได้ดี และมีน้ำใจชอบช่วยเหลือผู้อื่น

5. ด้านอารมณ์ เขวชาญชาย เป็นผู้ที่มีอารมณ์มั่นคง ไม่หวั่นไหวง่าย มีสติสัมป-
ชัญญะ รู้จักยั้งคิด และมีอารมณ์ร่าเริง แจ่มใสเบิกบาน เขวชาญหญิงเป็นผู้ที่มีอารมณ์ร่าเริง
แจ่มใสเบิกบาน มีสติสัมปชัญญะ รู้จักยั้งคิด เป็นผู้รู้จักอกกดัน และเก็บความรู้สึกได้ดี

6. ด้านวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี เขวชาญชายเป็นผู้ที่รักและห่วงแทน
ในวัฒนธรรมไทย สามารถใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้อง ให้ความร่วมมือและสนับสนุนกิจกรรม
ต่าง ๆ ที่อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย เขวชาญหญิง เป็นผู้ที่มีความละเอียดอ่อนและซาบซึ้งใน
ความงามของธรรมชาติ และศิลปะต่าง ๆ มีความรู้และเข้าใจในขนบธรรมเนียมประเพณี
ไทยต่าง ๆ อย่างแท้จริง และมีความรักและห่วงแทนในวัฒนธรรมไทย

7. ด้านจริยธรรมและคุณธรรม เขวชาญชาย เป็นผู้ที่รักความยุติธรรม มีความ
กตัญญูรู้คุณคน กล้าหาญและเชื่อมั่นในการทำคุณงามความดี เขวชาญหญิง เป็นผู้ที่มีความ
กตัญญูรู้คุณคน รักความยุติธรรม และมีความเคารพผู้มีอาวุโส

ในปีพุทธศักราช 2520 สwana พรหัตถ์กุล (2520 : 57-63) ได้ทำการวิจัย
เรื่อง "ความสำนึกในหน้าที่พลเมืองดีของเด็กไทย" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะศึกษา
แนวโน้มของความสำนึกในหน้าที่พลเมืองดีของเด็กไทยในกลุ่มตัวอย่างว่าอยู่ในระดับใด
เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามความสำนึกในหน้าที่พลเมืองที่สร้างขึ้นตามแนวของ ชาลส์
เอฟ. แอนเดรอน และคำถามแบบปลายเปิด ตามเกี่ยวกับความรู้ใน 11 ข้อ คือ ความรู้
เกี่ยวกับ 1) ข้อเท็จจริง 2) รัฐบาล 3) ผู้มีอำนาจหน้าที่ทางกรเมือง 4) การ
บริหารการปกครอง 5) อำนาจของผู้บริหารคนต่าง ๆ 6) เศรษฐกิจ 7) การกินดี

อยู่ที่ 8) คุณธรรม 9) ความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง 10) ทิศทางการเมือง
 11) แหล่งความรู้ความเข้าใจ และได้ทำการศึกษากับกลุ่มตัวอย่าง ตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษา
 ศึกษาระดับที่ 6 จนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มโรงเรียนในตัวเมืองกับกลุ่ม
 โรงเรียนนอกเมือง ผลของการวิจัยปรากฏว่า ความสำนึกในหน้าที่พลเมืองของเด็กไทย
 ในกลุ่มตัวอย่างโดยส่วนรวมอยู่ในระดับต่ำ ได้แก่ ในด้านข้อเท็จจริง ผู้มีอำนาจหน้าที่ใน
 การบริหาร การปกครอง การกินที่อยู่ดี อำนาจทางการเมือง ความสงบเรียบร้อย และมีความ
 ความสำนึกสูง เพียงด้านเดียวคือด้านเศรษฐกิจ นอกจากนี้เด็กไทยในกลุ่มตัวอย่างยังมีความ
 เข้าใจว่าประชาธิปไตยคือความมีอิสระเสรีที่บุคคลจะทำอะไรโดยไม่มีขอบเขตจำกัด ถึง
 ร้อยละ 80 จึงสมควรจะได้มีการปรับปรุงหลักสูตรและฝึกอบรมให้ครูตื่นตัวในการให้การ
 ศึกษาอบรมแก่นักเรียนในเรื่องหน้าที่ของพลเมืองดี

ในปี ค.ศ. 1969 คาร์รอล ลี อิงเกิลฮาร์ด (Carroll Lee Englehardt
 1970 : 3852) ได้ทำการวิจัยเรื่อง The Common School and the ideal
 Citizen-Iowa 1876-1962 ผู้วิจัยใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลและรายงานและสิ่งตีพิมพ์ของ
 Iowa Department of Instruction และ Iowa State Teachers Association
 ตลอดจนหนังสือคำปราศรัย สิ่งตีพิมพ์ของนักศึกษาแห่งรัฐไอโอวา วารสารของโรงเรียน และ
 แบบเรียนที่ใช้ในไอโอวา ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาแห่งไอโอวา มีความเชื่อว่า โรงเรียน
 เป็นแหล่งของสังคม ที่จะช่วยถ่ายทอดอุดมคติเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี มีความเชื่อมั่นใน
 คำสอนของศาสนา และโรงเรียนต้องร่วมมือกับสถาบันอื่น ๆ ในการปรับปรุงสังคม สร้าง
 ความก้าวหน้า ความเป็นระเบียบแก่สังคม

ในประเทศฟิลิปปินส์ ค.ศ. 1971 ลีโอโนโด ดี เดลลา ครูซ (Leonado D.
 Della Cruz 1971 : 665-A) ได้วิจัยเรื่อง Citizenship Education and
 Political Socialization of Filipino School Children in Provincial
 Setting จุดมุ่งหมายของการวิจัยเพื่อศึกษาผลของการเรียนวิชาหน้าที่พลเมืองของนักเรียน
 ในชั้นประถมศึกษาในชนบทของประเทศ ซึ่งเรียนอยู่ระดับ 2 ระดับ 4 และระดับ 6
 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามแบบให้เลือกตอบ เป็นคำถามที่ไขจุดมุ่งหมายของ
 หลักสูตรวิชาหน้าที่พลเมืองของรัฐเป็นเกณฑ์ ซึ่งได้แก่เนื้อหาความรู้ ค่านิยม และทัศนคติ
 ผลจากการวิจัยพบว่า การเรียนวิชาหน้าที่พลเมืองตามหลักสูตรยังไม่ดีพอ ไม่บรรลุวัตถุประสงค์

ประสงค์ที่จะให้ค่านิยมและทัศนคติที่ดีต่อระบอบการปกครองประชาธิปไตยและวัฒนธรรมฟิลิปปินส์ อย่างไรก็ตามการวิจัยครั้งนี้พบว่า นักเรียนในระดับต้น มีทัศนคติตามความคาดหวังได้คือนักเรียนในระดับสูง แสดงว่างครั้งหนึ่งของความมุ่งหมายเกี่ยวกับเนื้อหาได้ผลตามระดับชั้น กล่าวคือ ในค่านิยมและทัศนคตินักเรียนในระดับ 2 ได้ผลสำเร็จ 50 เปอร์เซ็นต์ ส่วนนักเรียนระดับ 6 ได้ผลสำเร็จ 60 เปอร์เซ็นต์ แสดงให้เห็นว่าในการพัฒนาค่านิยมและทัศนคติของเด็กหลักสูตรมีผลน้อยมาก นอกจากนี้การสังเกตตัวแปรอิสระพบว่า เพศของนักเรียนไม่ได้มีผลต่อทัศนคติและค่านิยมของเด็กในระดับต่าง ๆ และนักเรียนโรงเรียนรัฐบาลกับโรงเรียนราษฎร์มีผลการเรียนอย่างไม่แตกต่างกัน

ในปี ค.ศ. 1976 ราเทอร์ เดวิด แมคเคลรี่ (Rather David McCleary 1976 : 7328-A) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของเด็กอายุ 13 ขวบ ในโรงเรียนมัธยมในชนบทของมิสซิสซิปปีตอนเหนือ ทั้งนี้เพื่อต้องการทราบว่า เด็กชาย เด็กหญิง เด็กผิวขาว และเด็กผิวดำ ได้ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ตามจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งไว้อย่างไรบ้าง และนอกจากนั้นยังต้องการเปรียบเทียบกลุ่มประชากรที่ทำการศึกษา กับเด็กอายุ 13 ปี ในชนบทที่ได้ทำการศึกษาไว้ในระดับชาติอีกด้วย ผลการวิจัยปรากฏว่า

1. เด็กส่วนใหญ่ยอมรับวัตถุประสงค์ของการ เป็นพลเมืองดี 9 ประการ ที่คณะกรรมการแห่งชาติได้จัดทำขึ้น ยกเว้นข้อที่ว่าด้วยการมีส่วนในการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีที่มีประสิทธิภาพและความรับผิดชอบในการพัฒนาตนเอง

2. เด็กชายยอมรับในค่านิยมการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีมากกว่าเด็กหญิงในการทำแบบฝึกหัด 19 แบบฝึกหัด จาก 36 แบบฝึกหัด เด็กผิวขาวจะยอมรับการ เป็นพลเมืองดีมากกว่าเด็กผิวดำ จากการทำแบบฝึกหัด 26 แบบฝึกหัด จาก 36 แบบฝึกหัด

3. เด็กในชนบทมิสซิสซิปปีเหนือยอมรับการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีมากกว่าเด็กที่ได้เคยทำการวิจัยของคณะกรรมการแห่งชาติจากการทำ 12 แบบฝึกหัด จาก 36 แบบฝึกหัด